

My Dear D. H. Warnest

XAVIER ALCALÁ

Xavier Alcalá é Enxeñeiro de Telecomunicacións e fundador de GAEISCO, primeira empresa galega dedicada ás enerxías alternativas. Autor dunha ampla obra narrativa, cultivou tamén a narrativa de viaxes e a novela, con obras recoñecidas como *A nosa cinza*, *Fábula* e a trilogía *Evanxélica memoria*.

Se cadra, o paciente lector chegará a preguntarse o porqué do título do escrito que segue. Logo o saberá, mais xa inicio comunicación dicindo que na existencia humana todo é un encadeamento de casualidades. Por casualidade Ernesto Guerra da Cal naceu en Ferrol, fillo de médico, e eu crieime en Ferrol, tamén fillo de médico.

Como diría Torrente Ballester, en coñecida paráfrase de Graham Greene, *Ferrol me fecit* (a Greene foi *England* a que o fecit). Como era típico da pequena burguesía ferrolá, desde párvulo mandábanme a unha *miss* a aprender inglés. O coñecemento da lingua franca do noso mundo faría que, pasados os anos, a miña relación co poeta Ernesto fose doadamente profunda.

Na Preparatoria (de ingreso no Bacharelato) fun compañeiro de aula de Manuel (*Marcof*) Lasén Paz, amigo xa para sempre. El tiña unha curmá no Brasil que comezou a mandarnos novelas de aventuras cando xa superaramos a Verne e Salgari. Con pouco esforzo, fiquei prendido á lingua esplendorosa duns escritores ignotos, namorado para sempre dunha forma de galego exótico, falada por moiísima xente. Outra razón para me entender de xeito especial co profesor Guerra.

Marcof Lasén e eu chegariamos a ser visitantes e correspondentes intensivos de Ramón Piñeiro. Nunha das visitas, Piñeiro deume unha carta para que me presentase a Pedro Cabo Fernández en Lisboa, onde eu ía traballar. O Pedro, galeguista de confianza para Piñeiro, deume outra carta de presentación para o profesor Manuel Rodrigues Lapa en Anadía. Lapa acolleume cos brazos abertos e púxome en contacto, inicialmente epistolar, con Guerra da Cal.

Corría o ano 1972. Lisboa estaba chea de carteis a mostrar o imperio portugués: mapas das colonias superpostos aos dos países europeos. “Portugal é maior do que a Europa”, anunciaba o réxime, e daba xenio ver tanta xente rara, de cores diversas na pel e no vestido, a falar portugués...

Guerra e eu sintonizamos axiña, en galego, en portugués e en inglés, primeiramente por carta e despois en conversa directa. Anos de vida norteamericana modularan o intelecto do mestre sorprendente, convertérono nun multiglósico obrigado ao *switch on - switch off* típico de quen monta a frase da maneira que mellor lle acae. Tendía a falar inglés e portugués; mais era dolorosamente, e valentemente, consciente da súa galeguidade de orixe e conformación, das súas vivencias en Ferrol e Quiroga. Só para abrirmos palestra, unha anécdota súa:

Sendo xa profesor americano de moita sona, estudosos da obra de Eça de Queiroz como nin-guén, foi dar entrevista a unha cadea de televisión brasileira. En tanto esperaban entrar na transmisión, o entrevistador revisaba un guión que anunciaba conversa co “professor español Ernesto da Cal”. Guerra corrixío, sabendo que “galego” no Brasil pode significar “portuga burro”; e nestas lérias andaban cando se acendeu de súpeto a luz vermella da cámara. Collido por sorpresa, o locutor presentou o sabio de Nova York como “o professor Ernesto Guerra da Cal, que insiste em ser chamado de galego”.

Insistía, insistía, si. Facíao con aquela vehe-mencia súa para todo. O Impaís, ingrato, non sabe o que lle debe ao ferrolán galeguista. Nunca ningún difundiu tanto as palabras *Galicia* e *Galician* no espazo enorme e culto dos que pen-san en inglés. Fica pendente para investigadores do eido das Letras o compilar canto Guerra da Cal fixo por marcar a cabeceira do mundo galai-co-luso-africano-brasileiro no Mapa Mundi...

Víctor Freixanes escribiulle unha mortuoria (*La Voz de Galicia*, 27-VIII-1994) na que vén deliñar con acerto a figura que ocuparía grosos volumes pola infinita cantidade de relacions e ocorrencias que nela houbo. Freixanes cita declarações de Guerra, xa xubilado e instalado en Estoril, ao *Jornal de Letras* de Lisboa: “A Galiza é um país semiconquistado e eu não posso convi-ver com uma Galiza mediatizada pelo Estado central. Estou aqui numa Galiza livre, onde falo a minha língua e só tenho que ouvir de vez em quando um turista falando castelhano”.

“Era un dobre exilio”, comenta o Víctor, “o que os bárbaros acontecementos de 1936 impuxeran e o que el mesmo se impuxo, enfrentando a realidade histórica do idioma”. Fin de cita. Só me fica por engadir que nunca conseguimos que Guerra da Cal viñese a Galicia, como viña Rodrigues Lapa.

A Guerra tentámolo desde a AGAL, falanxe lingüística a dar o peito polo reintegracionismo: que viñese, que era o noso ídolo e ía ser adorado. Mais non viña porque non quería sufrir. Porque, como tantas veces me insistiu, non soportaba o sufrimento de non escutar a ningún neno falan-do galego.

Poño a miña muller por testemuña da sorpre-sa daquel vellote elegante —chaqueta de veludo verde escuro, lenzo a taparle as enrugas do pes-cozo— cando viu os nosos cativos, pequeníños, brincando na lingua da súa Matria Idealizada. Foi en calquera visita a Melrose, a casa de Estoril

onde coidou que ía poder vivir ata que a Parca o viñese chamar a xunto de seres moi queridos.

Hoxe, rematando o ano 2012, cando se van cumplir os cen anos do nacemento de Ernesto Pérez Güerra, confeso que *j'ai le cafard*; que volvín de Bruxelas con esa gripe deprimente e gastroenterítica que tan ben ten clasificada de *Brus-selensis* o Xavier Queipo, médico, biólogo e gran narrador, meu intenso amigo do último lustro en Flandres.

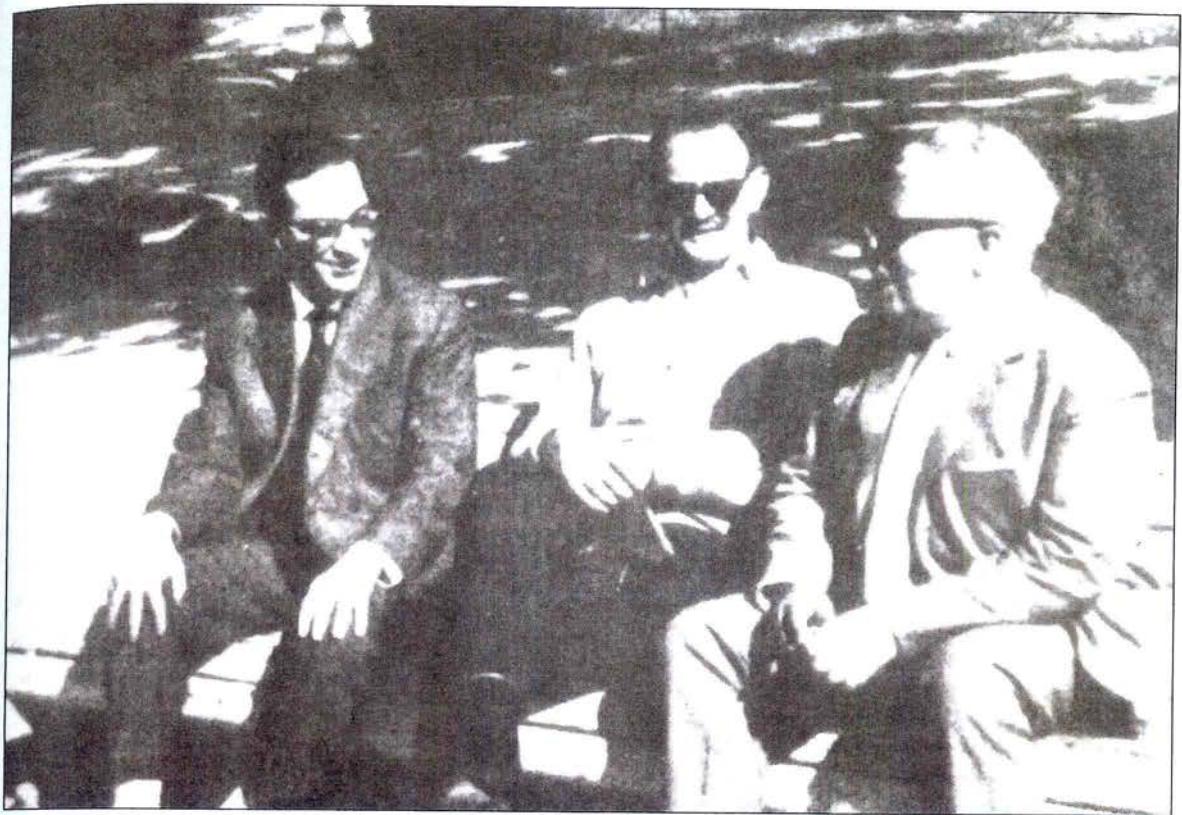
Vexo as cousas feas, moi feas, para a *Pátria* que Ernesto Guerra da Cal tanto amou, “um mito persoal / maternal e nutritivo / com longa teimosia elaborado / de louco amor filial / de degredado / (e de facto también —porqué non confessá-lo— / um execrável vício / sublimado)”. Galicia morre precipitadamente, porque a xente nova se vai para outros países de vivos e a vella, para o do Recordo.

Vellos idos. Neste intre vénme á cabeza don Paco del Riego nunha xornada memorable en Ferrol, nunha cea en que daba gusto compartir delicadezas con aquel ancián sapientísimo e gus-tador da vida. Daquela xuntarámonos para falar-mos de Guerra da Cal e do seu grande amigo Ricardo Carvalho Calero. Ao final da conferen-cia, concluímos que a maior desgraza da lingua galega era que os galegos só tivesen o castelán como referencia de idioma culto. Nunca lían en portugués, polo que o galego —cumpríndose avisos do Guerra— cada día se acastrapaba máis...

Ben. Repasemos uns documentos inexcusa-bles neste relatorio: a copia da partida de nace-miento de Ernesto, con inscripción de perda de nacionalidade e unha aclaración.

Por eles pódese observar que Ernesto Guerra da Cal foi inscrito como Ernesto Román Laurea-no Pérez Güerra, logo de nacer na rúa Sagasta de Ferrol o 19 de decembro de 1911. Dos papeis tamén se deduce que tiña tres avós galegos, pois é moi sospitosa a avoa materna, nada en Barce-llona mais con apelido Taboada e veciña de Qui-roga. Esta dama casara cun veronés apelidado Guerra, ao que os funcionarios españois lle colo-can diérese no *u* para que soase ao xeito castelán como el o pronunciaría á italiana.

É moi interesante a aclaración que fai Xaime Meilán, oficial do Rexistro Civil, a Chelo Lou-reiro (e que ela me remitiu). A certificación lite-ral do rexistro é de setembro de 1994, do tempo en que a Loureiro era xerente da Galería Sarga-delos, situada a carón do pazo do Concello de Ferrol, onde están os rexistros.

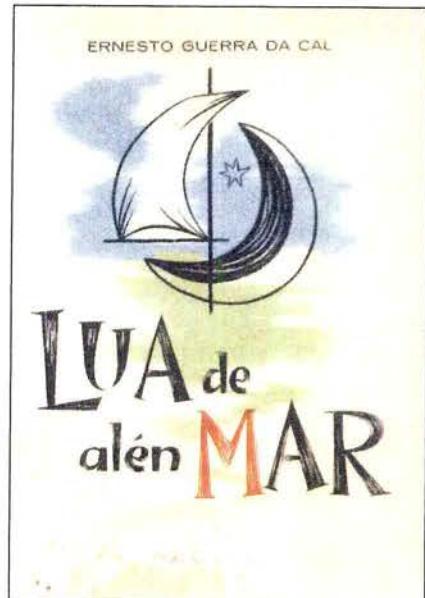
Ramón Piñeiro, Ernesto Guerra da Cal e Francisco Fernández del Riego en 1963

Como se le con dificultade, en setembro de 1983, a petición de "DON ERNESTO-ROMAÑAUREANO PEREZ Y GUERRA" fica asentada a súa renuncia á nacionalidade española. Guerra naturalizárase estadounidense en abril de 1945. Meilán aclara que perdera automaticamente a condición de español ao non existir convenio de dobre nacionalidade entre os países de orixe e de naturalización.

En 1983, xa xubilado e para facer setenta e dous anos, ¿que diaño lle importaba ao Ernesto ser español ou non?

O seu odio á España na que se mantíña a monarquía borbónica facíalle perder a razón. Os que sobreviviamos nela, no fondo eramos uns colaboracionistas para el, porque a transición democrática fora un engano e nós facilitarámola. A min parecía perdoarme algo a vida, porque lle dixen que eu non votara no referendo constitucional ao saber que ía ser xefe do Estado o Borbón, que xurara lealdade eterna ao *Cerillita* de Ferrol no verán de 1969.

Guerra deixaba entender que el "sabía moito", porque foi membro dos servizos de investigación da República moribunda; e alardeaba de se facer cidadán americano cando soubo que contra Franco non se ía poder durante longo tempo. Dicía que non quería formar parte dun

estado que o avergoñaba ante o mundo. Era moito mellor ser cidadán doutro que permitía grandes liberdades.

Nas súas contas de republicano exiliado pesaría o respecto que impuña un pasaporte ianqui, e tamén que a nai lle vivía e el quería visitala sen complicacións coa brigada político-social da policía española...

Eu cometín o erro de non conservar todas as cartas que me mandaron as persoas que máis me influíron. Con todo, polas que conservei, vese que os anos 1984 e 1985 son os de correspondencia máis intensa de Guerra comigo e, polo que deduzo da súa prosa, tamén con outros personaxes galegos, entre os cales poucos se libran de invectivas enxeñosas (a lembraren as de Vicente Araguas, tamén ferrolán, poeta e crítico, unha xeración polo medio: a Ferrolterra algo terá de telúrico ou radioactivo).

Guerra debeu ser prolífico nesa altura, escribindo á man e con máquina mecánica, ancorado nunha épica de película en branco e negro: repenique de teclas, café e tabaco (daquela os ordenadores aínda non eran aparellos domésticos. Eu sorprendía o vello amigo falándolle de programas "editores", antecesores dos de tratamento de textos).

Entre cartas gardei coidadosamente unha *plaquette* que me enviou, cunha "Homenaxe a Federico García Lorca no XXX aniversario da súa morte (1936-1966)". Trátase dunha *pavane* escrita por D. C. Warnest.

O tradutor dos versos da pavana ao portugués, Ernesto Guerra da Cal, escribe que Warnest fora "un poeta americano de avoengo xudeu mesturado, en parte ashkenazi e en parte sefardí, nado o 19 de decembro de 1911 na Galitsia polaca, daquela unha rexión do Imperio austro-húngaro. Cando tiña dez anos, a súa mai, viúva, levouno para Salónica, onde lle vivía a familia. Dous anos despois todos eles emigraron aos Estados Unidos, para se asentaren alí permanentemente. El criouse no Lower East Side de Nova York, onde asistiu á escola pública. Graduouse no City College e fixo un mestrado en Artes na Universidade de Columbia. Máis tarde obtivo o doutoramento en Linguas Romances e embarcou nunha carreira que atinxiu o ensino, a literatura e a milicia. Loitou como voluntario cos leais á Republica durante a Guerra Civil española, alcanzando rango de capitán na Brigada Lincoln. Serviu en Europa durante a II Guerra Mundial como oficial de rango superior do exército dos EUA, e finalmente como oficial de apoio na gue-

rra de Vietnam, onde foi ferido de gravidade en acción. Nunca se recuperou. Ficou parapléxico e morreu no Hospital dos Veteranos de Nova York en 1974. En 1962 recibiu unha bolsa de axuda Guggenheim para investigar en poesía contemporánea de España e Portugal. Publicou dous volumes de versos: *O outro lado da lúa* (1959) e *Sen tempo para soños e ríos* (1963), que foron acollidos con aplausos internacionais. Tamén deixou poemas espallados por revistas e xornais literarios americanos e estranxeiros. Con todo, o máis denso da súa poesía permanece oculto ao público, en mans privadas. Esta Pavana é impresa por primeira vez cun permiso especial, favor que recoñecemos con agradecemento. Foi escrita en 1966, no XXX aniversario da morte de Lorca. O poeta foi detido polas autoridades franquistas en Granada —o seu lugar de nacemento— cando estalou a Guerra Civil española. Dous días despois era levado a Víznar, unha vila nos arredores da cidade, executado a pé dunha barranca por un pelotón de fusilamento e enterrado, con outros moitos, nunha foxa común".

Dicía Rodrigues Lapa que, se Eça de Queiroz non chegase a existir, Guerra inventaría para ter que contar algo que ninguén soubese acerca do xenio. Quizais por esa necesidade inventou a D. C. Warnest, personaxe relacionado de xeito especial con Federico García Lorca. Na descripción da vida do Warnest logo vén á imaxinación paralelizada do Guerra as derivas dos seus soños vitais e mesmo as raíces de sospeitas —de axente secreto— que algúnya xente ceibou sobre el.

Para o mestre ferrolán e pangaleguista, a condición xudía pode ter semellanza coa galega. O xudeu e o galego son pobos condenados á diáspora ("Posso eu acaso me reconhecer / naquele rapaz loiro / que chorando partiu / um dia / de Quiroga / no Sil / há tanto anos / e tantos desenganos?"). Se a nai de Ernesto se trasladou coa familia para Quiroga ao ficar viúva, a do D. C. vai para Salónica, en ambos os casos ao lugar matriz. Desde ese lugar marcante a ferro, acaban emigrando para unha gran cidade.

Guerra e Warnest foron defensores da República por ideoloxía e por vingaren a morte dun amigo inesquecible. Algo Garcilasos de la Vega ou Migueles de Cervantes, andaron en batallas de pluma e sabre (metralleta no caso dos coetáneos), mais o xudeu americano seguiu en guerras que o galego xa contemplaría desde a universidade, quizais devectendo polo combate real, talvez aínda participando en misións de *intelligence*. Porque o Guerra era guerreiro.

Obsérvense os títulos dos libros de poemas dos heterónimos e as datas de edición. Galaxia editoulle a Guerra *Lúa de alén mare* en 1959 e *Rio de sonho e tempo* en 1963.

Canto á *Pavana* e a García Lorca, rica estaba a memoria de don Paco del Riego cando en Ferrol nos contou unha visita histórica a Santiago. Alí andaban o Blanco Amor, o Guerra e o Lorca. Seica o Lorca, senior entre aqueles poetas, sentou na praza da Quintana e non había quen o moveise: "Esta es una plaza butaca, aquí me siento y aquí me quedo".

Que Lorca e Blanco Amor fosen homosexuais, non dubido polo que oñ do granadino e polo que souben do ourensán, a quen tratei en persoa e me retrataron na Arxentina descarnadamente ("doña Eduarda, la donna è mobile"). Ora, que Guerra-Warnest fose "invertido" na clasificación da súa época... Casado estivo, cunha primeira muller da que renegaba ("Era áspera como boa castelhana", dicíame) e cunha segunda, dona Elsie, que el trataba con agarimo, cariño que ela replicaba para os que lle falasen en inglés.

O caso é que o Ernesto tivo unha relación de grande afecto co sumo sacerdote de La Barraca. Pasados moitos anos desde a mocidade que se ilusionou coa República, Eduardo Blanco Amor morreu solteirón en tempos que non admitían parellas de feito. As súas pertenzas foron logo dar ás mans da parentela, que cobizaba uns cartiños. Volveron pasar os anos e, xa metidos nos 80, ocorreu algo definitivo e definidor.

Sendo Xosé Posada presidente de Caixa Ourense, chegaron ao seu escritorio fotocopias de orixinais dos poemas galegos do Lorca. Posada tivo unha primeira sospeita e pediuume que o fose ver á capital do Baixo Miño.

Alá, no seu escritorio presidencial, saltou a verdade: nas fotocopias, a letra que aparecía xunto aos tipos de máquina dos poemas era do Ernesto. Posada e eu viaxamos a Estoril e sometemos o filólogo poético a un amable interrogatorio..., ata que nos recoñeceu a evidencia. Fora el o suxeridor e arranxador da maxia lorquiana. O Federico cheiraba os efluvios líricos da lingua de Rosalía pero non entendía as palabras oídas; e houbo que lle dar sentido ao que tentaba versificar.

Guerra fixonos prometer que non íamos usar a información que nos dera. A declaración ficaba presa á súa vontade soberana.

Calamos logo; e non demorou en chegarme o exemplar da *plaquette* da "Pavana". Viña de Nova

Any friend of Ernesto is a friend of mine.
Asun I know, dear Xavier, how great he
is of you - so here goes. This "Pavana" to
you with my cold regards. They could not
be otherwise because down here return
I should, across the Styx, it is very,
very cold.

2(a). C(as). War-(Guerra)-nest(Guerra)
Nothing is cold, o o oo

E cumbe a peito moito calidez, para
lo compensar, do amigo certo
Ernesto Tuena da Cal.

Nova Iorque 21 de junho / 1984

Private edition
limited to 200
numbered copies

n.º 36

Printed in Portugal.
«Tipografia Melo Rosa, Irmãos»,
Rua do Condestávél, 33-A / 1001 Lisbon

Dedicatoria de Guerra da Cal a Xavier Alcalá da *plaquette*
de García Lorca

As cartas do Ernesto Warnest son perigosas. Como me dicía el, nin de vello dera aprendido a trabar na lingua. Disparaba o que pensaba ou sentía, e tiña sufrimentos propios de artista ao que non lle dan todas as consideracóns que el soña

York. Era o número 36 de 200, impresos en Portugal, na “Tipografía Mello Rosa, Irmáos” (ou sexa, ideada na Melrose do Estoril).

A mesma man que compuxera e recompuixerá os versos do Federico revelábame —en inglés— un gran segredo:

Calquera amigo do Ernesto é amigo meu —e ti sabes, querido Xavier, o moi ben que el che quere—. Velaí logo a miña ‘Pavana’ para ti cos meus cumprimentos fríos (non poderían ser doutro xeito porque aquí embaixo, onde moro, pasando o Estixe, vai moito, moito, frío).

D(a). C(al). War-(Guerra)-nest(Ernest)

No Inframundo, a 0 do 0 do Infinito

E umha aperta muito cálida, para compensar, do amigo certo

Ernesto Guerra da Cal

Agora, unha carta con teoría da lingua:

Antes de nada, fago advertencia de que as cartas do Ernesto Warnest son perigosas. Como me dicía el, nin de vello dera aprendido a trabar na lingua. Disparaba o que pensaba ou sentía, e tiña sufrimentos propios de artista ao que non lle dan todas as consideracóns que el soña. Por iso é mellor só publicar parte do que escribiu, áinda que —pondo humor á cousa— talvez pagase a pena xuntarmos as cartas que nos deixou a todos e con elas xogarmos “aos damnificados”.

Os parágrafos que veñen a seguir pertencen a unha misiva enviada desde a Melrose o día 3 de marzo de 1985. Obsérvese o rigor da doutrina —escrita á máquina, con correccións— que asenta no papel:

Eu tenho agora postas as esperanças em relación ao lanzamento dos escritores galegos no mercado lisboeta numa projectada editora [...]. Ora bem, eu insisto, martelada e marteiramente, em que o escritor galego nunca poderá ser aceite pelo leitor medio português —ou brasileiro for that matter— se não estiver vestido com a roupa linguística desse mercado. Enquanto escreva com *unhas* (un-has), ficará todo arranhado. Já não se trata de uma *reintegración*, parcial, com uma escrita simplesmente mais próxima do padrão lusíada. O escritor galego tem que escrever *em português*, vestido como tal,

como se vestem os que pertencem a esse mundo linguístico. Isso não quer dizer renunciar à nossa identidade, que —se é que a temos, e eu acho que sim— manifestar-se-á, mesmo apesar de nós própios. Ora, com uma grafia esotérica, com uma sintaxe comarcal e dialectal, rústica, nunca será aceite, nem haverá editor que lhe pague, como Você muito bem sabe. As variações de identidade podem ir desde Aquilino Ribeiro até Luandino Vieira, passando por Jorge Amado e por Guimarães Rosa —que são tão diferentes do português académico como somos nós; e bem distintos entre si; mas todos são imediatamente reconhecidos como escritores de língua portuguesa. Os galegos, com o nosso vestido folclórico, somos apenas fabricantes de textos etnológicos. Qualquer coisa de curioso, de interesse antropológico. Mais nada. E o irónico do caso é que, como muito bem disse Mestre Lapa, o galego pode aprender português com um mínimo de dedicação —com menos trabalho, e com menos desfiguração psíquica, do que habitualmente lhe custa o aprendizado do espanhol; que, como disse Valle Inclán, é uma língua sempre mal aprendida, porque é mal ensinada, na casa e na escola. O castelhano, além do mais, não faz parte do background cultural do País, pelo seu carácter intruso, alheio ao contexto humano, social e histórico do mundo onde superficialmente se inseriu. [Eis as] hesitações e erros ortográficos de Rosalia em *castellano* (in *Orillas del Sar* denuncia-se que ela escreve numa língua que nem sente nem domina). Valle Inclán (o “alugno” da Faculdade de Santiago), visto que o seu castelhano era só de trazer por casa, ou talvez melhor de trazer pelos “casinos de señoritos”, resolveu fazer da sua mixórdia linguística uma fórmula estética consciente-inconsciente e triunfou na literatura espanhola pela originalidade do seu “castrapo” genialmente sublimado, alquitrado, alambicado, como fórmula de estilo [...]

Tudo o que precede quer dizer que o escritor galego, mesmo para ser aceite como puramente *um escritor*, sem adjetivos menorizadores, tem que escrever em português, e deixar que a sua galegidez surja na lingua comum que tomou viço universal, floriu e se aprimorou —e não nas formas de cepa torta que só um génio como Rosalia conseguiu, miraculosamente, impôr; porque, apesar de escrever num “patois” anárquico, esse seu

génio transcendia a língua paupérrima e estraçalhada que lhe serviu de veículo da sua esplendorosidade autenticidade poética...

Esta carta vén sinalar claramente ideas e sentimientos principais de Guerra: o idioma e os autores que adorou (dous deles, porque non menciona o terceiro, Eça).

Resumindo, en canto el praticara en distintas ocasións a grafía integracionista, como se mostra noutras cartas de data anterior, na altura de 1985 coincidía de cheo coa postura de Rodrigues Lapa: os galegos deben escribir en portugués normativo, conservando xiros e particularidades léxicas. No fin das contas, como el dicía, "todo o galego está contido no portugués" porque non hai termo ou frase da Galicia que non aparezca naturalmente nalgún punto da vastidá cultural creada polos portugueses alén dos Sete Mares.

Valle Inclán era para el un xenio, tan xenial que "inventou um trampitám capaz de fazer crer aos castelhanos que estavam a ler em galego e mesmo o percebiam". Con todo, non se couta á hora de dicir que o arousán aproveitou a ignorancia española sobre o escrito en portugués para imitar a prosa perfecta de Eça, as invencións de estilo exclusivas de quen escribía en francés e se traducía coidadosamente ao portugués.

Rosalía é unha deusa, quizais menor (áinda que non unha "santíña" ao estilo máis chorón do galeguismo). A monstruos coma Eça de Queiroz e Valle non se atreve a emendarles a prosa (e mesmo acepta o castrapo do manco); mais si que se atreve a corrixir a poeta que escribe

um dos galegos mais autenticamente agrestes e incontrolados que nunca se escreveram; porque, além do facto de usar uma língua em estado bruto —a única que podía usar pois a norma culta e escolar era o castelhano—, ela, e aí está o milagre, ainda a "agrestiza" mais, sacrificando a pouca regularidade ou disciplina que ese dialecto de Padron podería ter às necesidades de metro e rima...

Entre os moitos traballos de Guerra da Cal estivo "desagrestizar" a grande escritora, romántica e rompedora. Traduciuna (usa o termo "traduzir") para a pór en "legível" para os portugueses...

E sigamos con anacos das cartas que conservo, para mellor autorretrato do personaxe:

1. Desde Estoril a 19 de setembro do 79, escrito á máquina e con grafía "de aproximação".

O que mais me doeui foi a falta de respeito con que o Mestre Lapa —o amigo mais fiel que a Galiza e

os seus problemas tenhen en Portugal— ven sendo tratado nalguns deses artigos de parte dos campeóns e adalides do rusticismo folclórico como via elemental da afirmación lingüística. Por outro lado iso non me surprende pois os galeguistas de gaita e lacón con grelos son, por definición e antonomasia, amigos da rudeza e do labreguismo.

No comment. Hoxe, como hai tres décadas, vense lacoeiros a feixes, mesmo en asociacións defensoras do idioma.

2. Desde Melrose, con enderezo impreso, en papel de avión, a 30 de outubro de 1981, escrito á máquina, grafía integracionista (como nas tres cartas que seguen).

Fábula, romance que fortemente me impressionou —lim-no com avidez e dum jacto logo a seguir da sua recepción— e me traumatizou, pois me fixo reviver com intensidade o horror da contenda civil de 36-39. Julgo a sua *Fábula*, pola técnica narrativa, mui eficaz e mui originalmente moderna, e nom menos pola pureza da sua lingüaxe clara, castiça e mui eficaz, umha obra importante na moderna novelística galega.

Non me fixo falta dicirle nunca o que el xa entendía sobre o xogo de nomes e o triángulo amoroso da novela. Dela falamos na miña seguinte visita a Melrose, e desde esa historia debullamos o que pasara no 23 de febreiro fatídico de 1981. Guerra tiña medo dun recúo na "democracia saída do franquismo". Xa debía andar tramitando darse de baixa como español no rexistro civil.

3. Desde Melrose, a 29 de abril do 82, escrito á máquina. Comentando a crítica que Lapa me fixera sobre a linguaxe dun texto.

O criterio depende da época, e os palavróns entram e saem da língua literaria, segundo as orientaçons desta, na estilística da expressom artística escrita en cada determinado momento do tempo e do espazo histórico en causa. Ora bem, a dosage desse léxico é um problema do artista, e da aceitaçom do público, se nom querermos cair em problemática censória, oficial ou oficiosa, de "esquerdas" ou de "direitas" —whatever these labels mean today (para mim som de direitas todos os que negam a liberdade, sejam fascistas ou comunistas, ou hibridados).

4. Desde as Termas de Monfortinho, a 22 de novembro do 82, á máquina.

Que aconteceu com *A Nosa Terra*? Desde Junho, segundo creio, que nom me chegou número algum. Morreu, ingloriamente, com até agora vem acontecendo com todas as publicações galegas? E *O Tempo e o Modo* parece que também nunca passou daquele primeiro número, com as barbaças do Karlinhos Marx esparrachadas na capa. (É politicamente péssimo para a nossa causa nacional que, num país conservadoramente rotineiro como é o nosso, o nacionalismo esteja tam nitidamente atarraxado na ultra-esquerda, o que nom é o caso, felizmente, para Catalunya e Euskadi. Isso explicaria em parte o sucesso do partido do Fraga e a estrutura inabalável do caciquismo espanholista. Nom acha?).

Como se pode ver, hoxe, tres décadas despois o Impaís impolítico segue na mesma. Guerra tiña "faro", como din os portugueses.

5. Desde Melrose, a 8 de xaneiro de 1984, en papel de avión, á man, sobre a súa negativa a asistir a un congreso no Impaís.

Teria desconcertado a tírios e troianos, e criado umha barafunda. E já nom estou com idade para isso. Mas, como em todos estes anos nom aprendim a refrear a língua, and to hold back my truth, prudentemente resolvim optar pola auséncia.

Eu cheguei à conclusom de que a Galiza que desde neno levo atesourada na minha cachimónia é só minha e só dentro de mim existe. A que de longe enxergo nom tem nada que ver coa minha. É outra cousa, outro bicho, a different kind of an animal... Em fim, para que continuar.

6. Desde Nova York, nota á man do 21 de xuño do 84, en portugués (como todas as que seguen), en referencia á poesía de D. C. Wernest.

Esta charada servirá para contribuir a enigmatisar mais o debatido problema da verdadeira autoria dos *Seis poemas galegos* do genial granadino (ou melhor dizendo, de cinco dessas seis composições, visto na primeira a minha intervenção ter sido puramente formal). Os originais manuscritos dessas cinco, que estavam na posse de Eduardo Blanco Amor, eram do meu punho e letra. E ponho aqui ponto final neste assunto [...]

Pero non rematou aí o enguedello do triángulo talvez amoroso, como se logo vai ver.

7. Desde Madrid, con papel de Apartamentos Los Jerónimos, a 9 de outubro do 84, á man.

uma coisa aparecida no *Faro de Vigo*, da autoria do Xesús Alonso Montero, que insiste em que eu diga o que não posso dizer por lealdade à memória dum amigo querido e admirado. Mas o tipo é teimoso. O que deve fazer é estudar a poesía de Lorca e a minha, e as declarações contraditórias de Eduardo Blanco-Amor —que tinha os autógrafos da minha mão— e chegar a uma hipótese científica.

[...]

Madrid, que eu visito depois de 47 anos —mortes na frente de combate e, o que era pior, mortes cainitas na retaguarda... Agora, americano e luso, essas lembranças do not disturb me; a "Villa e [sic] Corre" continua a ser —esse era o seu charm— "pueblerina", a contracorrente da Europa.

[...]

O enterro de Castelao foi esperpético. Valle-Inclán não o poderia ter planeado melhor. Galiza é esperpética e [isso] explica qual é substrato de toda obra do sublime D. Ramón da Póvoa do Caraminal

Até Novembro. Saiba que Você é o único dialogante que eu tenho nessa City of the Soul onde nasci.

Seu com uma aperta
"ab imo pectore"
Ernesto

8. Desde Melrose, a 14 de marzo do 85, á man, papel de avión.

Confesso que estou perdido no labirinto psíquico dos galegos de hoje. Os do meu tempo não eram assim: nem o Castelao, nem o Picalho, nem o Pedrayo —nem mesmo o Blanco Amor, apesar das naturais [o sublinhado é seu] complicações! Muito mudou aquela Terra. Afinal o meu poema "Pátria" tá certinho. Não acha?

9. Desde Melrose, nota á man, a 6 de xuño do 85.

O livro de Rosalia vai-se completando. Vai ser outra bomba. Nele vai ser revelado —com base nos autógrafos (da minha mão)— a "colaboración Lorca-da Cal" nos *Seis poemas galegos*, sobre a qual até hoje guardei silêncio.

10. Desde Melrose, a 7 de novembro do 85, á man con nota explicatoria: "A minha máquina Smith-Corona entrou em greve de zelo. Paciência".

Depois, a seguir do livro rosaliano, sairá a monografia *Os 'Seis poemas galegos' de Federico García*

Lorca (História duma colaboración lingüístico-literaria). A publicación pelo Landeira Yrago dos meus manuscritos autógrafos (os únicos que existiram) desses poemas esclareceu duma vez para sempre a minha colaboración e tornou imperioso que eu rompa o silêncio que sobre este assunto guardei [, como] era natural pois eu não podía assumir esse meu papel tendo como apoios apenas a minha palavra e as sibilinas e contraditórias –e malignas– declarações de Eduardo Blanco Amor, que glória haja!, que nunca fez referencia a esses meus autógrafos –que desde 1935 tinha solapadamente na sua posse– convidando-me publicamente a falar e ocultando a existencia desses manuscritos. Deus lhe perdoe!

Coda

Os anos 1910 e 1911 deron grandes colleitas de escritores. No ano 10 naceron Gonzalo Torrente Ballester, polo Santo Antonio, e Ricardo Carballo Calero, xa no mes das castañas. No ano 11 virían ao mundo Ernesto Pérez Güerra e Álvaro Cunqueiro Mora, ambos en decembro, separados por tres días.

No ano 2010 fixoselle festa xustísima ao autor de *Los gozos y las sombras* e ignorouse canto se puido o autor de *Scórpio*. En 2011 nada se lle negou ao inventor do sabio Merlin lucense, mais apenas houbo quen lembrase o case autor dos poemas galegos de Lorca. No Impaís mirouse moito polas personalidades e pouco polos traballlos que elas converteran en realidade taxíble.

Don Gonzalino era un *filusmías* (obsérvese o ferrolanismo) de boas maneiras, cheo de humor suave. Perdoóuselle que non traballase o galego para narrar en modo culto (Píñeiro dicíame que llo criticara) e que pasase de galeguista a falanxista con uniforme. A Carballo non se lle perdoou que se opuxese aos plans das forzas enxebristas, que tentaban afastar o galego do seu fillo triunfador, o portugués. Don Ricardo tiña pouco humor, era solemnísimo; e iso non axuda.

Álvaro Cunqueiro daba imaxe de home grandalote e redondo, amable gozador de praceres básicos. Cántanse con alegría certas trapalladas que o levaron aos xulgados. Porén, Ernesto Guerra era un *repunante*, galán onde os houbese, viaxado, posuidor de lingua e vivencias. E intransigente, xenial cos epítetos.

Velaí o que cada un vai levando xa na altura do recordo. Quéroo consignar.

E no final deste discurso con citas, déixenme contar unha anécdota na que se reflicte o ser do Ernesto, desta vez en relación a Cunqueiro.

Para Guerra, na súa intransixencia, Torrente Ballester non existía. Era un “fascista” inmenecionable, co que non mantivo relación cando ambos vivían e explicaban Galicia —cadaquén ao seu xeito— en Nova York. No entanto, Carballo era un oficial do exército republicano e padriño do reintegracionismo.

¿E o Cunqueiro?

Vexamos:

O editor Sá da Costa convidaba a un *jantar* na Baixa lisboeta. Asistían, *inter pares*, Lapa, Carballo e Guerra. Asistiamós, de acólitos, un par de rapaces dispostos a absorber canto rebordase daqueles cerebros doutísimos.

Nun momento da discusión ordenada entre pratos, falouse do biógrafo de Sinbad.

—Cunqueiro foi um grande cozinheiro —sentenciou o Guerra—. Inventou um prato e viveu toda a vida dele.

Pareceu que se referise á gastronomía mais referíase á Literatura. Desculpándolle a súa condición de “franquista”, asignáballe o invento do realismo máxico.

A visión do profesor poeta era vasta e profunda. Tiña a Cunqueiro por un precursor do que despois sería faría *boom* e daría para Premio Nobel. Pena que, por confundir obra e persoa, non lle dedicase ao de Mondomíedo o libro que ben pagaban as súas grandes fantasías.

Mais Ernesto Pérez Güerra, Ernesto Guerra da Cal e D. C. Warnest, que me fixeron honra de compartir segredos, éranllés así meus señores.

Como diría o propio Ernesto, gloria haxan os tres ■